

B İ B L İ Y O G R A F Y A

FRANÇOIS BRAEMER, *Les Stèles funéraires à personnages de Bordeaux. I.-III. siècles. Contribution à l'histoire de l'art provincial sous l'Empire Romain.* Paris, Edit. Picard et Co. 1959, 4°, 156 s. metin, 36 levha.

Roma sanatını incelemek için iki yol bulunduğuna kaniiz: ya doğrudan doğruya Roma ve İtalya'dan başlamak ve buralarda vücut bulan sanat cereyanlarının eyaletlere yayılışını tesbit etmek; yahut ta, pek çok defalar Roma'nın verici olmaktan ziyade alıcı olduğunu gözönünde bulundurarak, ilk önce eyaletler sanatını tetkik etmek ve bu sanatın Roma üzerinde ne dereceye kadar müessir olduğunu tebarüz ettirmek. Zannımıza göre daha doğru olan ikinci yoldan gidilecek olursa ilk iş olarak çeşitli anıtları gruplar halinde toplamak, bunları bu gruplar çerçevesi içinde incelemek suretile monografiler meydana getirmek gerekir. Ancak ondan sonradır ki büyük sentezler ele alınabilir. İşte bu sayede, zannımıza göre, Roma eyalet sanatının ortaya koyduğu problemleri çözmek ve bu sanatın esas karakteri hakkında isabetli bir fikir edinmek mümkün olur.

Paris'te Louvre Müzesi konservatörlerinden François Braemer bu ikinci yoldan giderek Fransa'da, Romalılar zamanında önemli bir liman ve bir ticaret şehri olan Bordeaux'da bulunan insan figürlü mezar stellerini ele alarak bunları büyük bir monografi halinde neşretmiştir. Sağlam bir koronolojik çerçeve meydana getirilmeden böyle bir etüdün başarısız olacağı gerçeğini pek iyi kavramış olan müellif eserinin 1. faslında mezar stellerini etraflıca târif ettikten sonra tarihlendirmekte ve bu tarihlemelere göre bunları çeşitli gruplara ayırmaktadır. Müellif bu suretle etüd konusu olarak ele aldığı 94 stelden 64 ünü Flavius'lar ve ilk Antoninus'lar devrinden son Severus'lar devrine kadar uzanan koronolojik bir çerçeve içine yerleştirmeğe muvaffak olmuş ve bu iş için birtakım teferruatla beraber en çok figürlerin portreleri üstünde durmuştur.

Eserinin ikinci faslında Braemer "tipoloji" meselelerini ele almaktadır. Stel tasvirlerindeki tipleri tahlil eden müellif bunların o devir Gallia'sındaki mahallî sanat cereyanlarından fazla müteessir olmaksızın bir taraftan Roma sanatının, diğer taraftan Akdeniz bölgesindeki Yunan sanat tradisyonunun etkileri altında bulunduğu sonucuna varmaktadır. Bundan sonra stellerin şekilleri ve tezyinatı üzerinde durulmakta, stellerin daima mutena bir yerinde bulunan kitabeler, muhteva ve şekil bakımından, gözden geçirilmekte, ekserisi alınlıklı bir höcre şeklinde olan bu steller üzerinde tasvir olunan insan figürleri, bunların taşıdıkları atribü'ler incelenmekte ve bu arada menşe'leri Akdeniz havzası, bilhassa Anadolu ve Suriye'ye dayanan birtakım motifler tesbit olunmaktadır. Stellerin tarihlenmesinde önemli bir vasıta olan saç tuvaletleri ve bunların başkent Roma'daki saç şekilleri ile olan münasebetleri de nazari itibare alınmaktadır. Saç hususunda Bordeaux heykeltıraşlarının bu kabil eserlerde nadir görülen bir dakiklik ile çalışmış olmaları calibi dikkattir.

Eserin 3. faslında teknik ve üslûp problemleri üzerinde durulmaktadır. Stellerin işleniş tarzı üzerinde mermer yerine mahallî bir kalker taşı kullanılmış olması müessir olmuştur. Teknik ve üslûp bakımından Braemer Bordeaux atölyelerini kuzey Fransa ve Ren bölgesi atölyelerinden ziyade Tuna eyaletleri ve bilhassa "Noricum" atölyelerine bağlamakta ve bunları, mahallî bazı özelliklerden sarfî nazar, greko-romen sanat tradisyonunun kuvvetli tesiri altında bulunduğu noktasi üzerinde durmaktadır. Müellifin gözlerin işlenişi yahut elbise kıvrımlarının tertiplenişi gibi bazı üslûp özelliklerini incelemesi sayesinde Bordeaux'da biri Hadrianus, diğeri Antoninus Pius devrine ait olmak üzere iki büyük atölyenin mevcudiyeti ortaya konmuş bulunmaktadır.

İşte bu suretle Bordeaux steller grubu, eserlerin çokluğu ve kalitelerinin yüksekliği bakımından, Fransa'da bu kabil gruplar arasında birinci yeri almakta ve İspanya yahut Noricum bölgelerinin şehirlerinde bulunan stel grupları ile boy ölçüşebilmektedir ki bu husus M. s. 2. ve 3. yüzyıllarda Bordeaux'nun yalnız kozmopolit bir ticaret merkezi olmayıp aynı zamanda dikkate değer bir sanat merkezi teşkil etmiş olduğunu açığa vurmaktadır.

Braemer'in bu eseri, kanaatimize göre, bize mükemmel bir mahallî monografi örneği vermekte ve muayyen bir yer ve devire inhisar eden eserler üzerinde sistemli bir surette çalışıldığı takdirde bu çalışmalardan ne kadar önemli sonuçlar elde edilebileceği hakkında bir fikir edinmemizi sağlamaktadır. Anadolu'da mezar stellerinin ne kadar çok ve ne kadar çeşitli olduğu ve gruplar halinde toplanmaları mümkün yeni yeni eserlerin mütemadiyen meydana çıktığı (meselâ İstanbul'da Bayezid civarında Üniversite inşaatı esnasında bulunan steller grubu gibi) göz önünde bulundurulacak olursa bunların tetkik ve neşrinin Anadolu sanatının şimdiye kadar olduğundan daha iyi tanınması için önemli bir katkıya olacağı anlaşılır. Mr. Braemer'e, bizleri muhtevası ve metodu bakımından yakından ilgilendiren böyle mükemmel bir eser vücuda getirdiğinden dolayı, teşekkür etmeği borç bilirim.

ORD. PROF. ARIF MÜFİD MANSEL